

معرفی و نقد کتاب راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی

رحمان معرفت^۱

کتابخانه‌های مجازی، حضور متخصصان مورد نیاز برای طراحی، مجموعه‌سازی، نگهداری و ارتقاء این کتابخانه‌ها تأکید شده است. سپس به هدف مخاطبان و ساختار این اثر اشاره شده است. پدید آورندگان این اثر، کارکنان کتابخانه میدهاسون^۲ (واقع در پوگ‌کیپ‌سای^۳ نیویورک^۴) هستند که پس از طراحی و راه‌اندازی کتابخانه

راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی / فردریک استیلو؛ ترجمه یعقوب نوروزی، مهدی علیپور حافظی و مژگان فرهودی. - تهران: نشر قو، ۱۳۸۳، ۲۳۹ ص.

کتاب *How-to-do-it, Manual for Librarians* گزارش مدونی از تجربه متخصصانی همچون فردریک استیلو، ادوارد جی. روثو، لینداکراو، و یوشاکوهن است که ویراستاری آن را در متن اصلی (به زبان انگلیسی)، فردریک استیلو بر عهده داشت.

ترجمه فارسی این اثر با نام راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی توسط یعقوب نوروزی، مهدی علیپور حافظی و مژگان فرهودی در ۲۴۱ صفحه در ۱۳۸۳ به چاپ رسید. نشر قو با همکاری انتشارات چاپار ترجمه فارسی این اثر را چاپ کرده‌اند.

معرفی اثر

در ابتدای راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی دو صفحه پیشگفتار از مترجمان قرار دارد و به دنبال آن فهرست مندرجات، فهرست تصاویر، پیشگفتار مؤلفان، مقدمه، متن اصلی، فهرست‌نشانی‌های اینترنتی به کار رفته در متن کتاب (وب‌شناسی اثر)، واژه‌نامه فارسی - انگلیسی و انگلیسی به فارسی قرار گرفته‌اند. در پیشگفتار مؤلفان، بر اهمیت طراحی و نگهداری

مجازی، اقدام به نگارش و انتشار راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی کرده‌اند.

متن اصلی متشکل از نه فصل است که با یک بحث کلی آغاز می‌شود سپس به طور مفصل پیشنهادهاى فنى و رهنمودهاى کاربردى مورد نیاز بحث اصلی ارائه می‌شود و در پایان تجربیاتی که نویسندگان اثر طی کار عملی کسب کرده‌اند در یک یا چند صفحه آخر هر فصل با نام «یادداشت پایانی از میدهاسون» ارائه می‌گردد.

فصل اول با نام «طراحی کتابخانه مجازی» دارای چارچوبی رهنمودگونه برای طراحی برنامه وب کتابخانه است. در این فصل پس از بیان محدودیت‌های طراحی

ارزشمند باشد. اشاره اجمالی و کلی به موارد بالا، نمایی کلی از چگونگی تحلیل و طراحی صفحه خانگی وب سایت‌های کتابخانه‌های مجازی در اختیار خواننده قرار می‌دهد.

فصل دوم به تشریح «مدیریت پروژه‌های کتابخانه مجازی» می‌پردازد. ارتقای مدیریتی وب‌سایت‌های کتابخانه‌های مجازی و توجه به رویکرد تحلیل نظام در مراحل طراحی نظام، موضوعات مورد اشاره در این فصل است. در بخش پایانی این فصل نیز میدهاسون با توصیف مراحل بالا به مراحل مقدماتی نظام مدیریتی مبتنی بر تحلیل نظام در حوزه فعالیت مدنظر خویش (طراحی کتابخانه مجازی میدهاسون) اشاره‌ای کوتاه و مختصر می‌کند.

در فصل سوم، اطلاعات جالبی درباره خط مشی‌های مورد نیاز برای ایجاد و توسعه کتابخانه‌های مجازی با تأکید بر طراحی و ایجاد کتابخانه مجازی میدهاسون نصیب خواننده کتاب می‌شود. هشت مسئله اخلاقی و قانونی اشاره شده به همراه مباحث مربوط به حقوق جوانان و کاربردهای فیلتر از موضوعات جالب این فصل است.

در فصل چهارم، شکل فیزیکی کتابخانه‌ها به مثابه الگویی برای طراحی حالت مجازی آن بررسی می‌شود و درباره چگونگی سازماندهی اطلاعات محیط مجازی در مقایسه با محیط فیزیکی بحث می‌شود.

فصل پنجم به بیان مجموعه‌سازی در کتابخانه مجازی می‌پردازد. شاید بتوان گفت که توجه ویژه به تنوع مخاطبان کتابخانه میدهاسون به نوعی نشان‌دهنده پیچیدگی مجموعه‌سازی در این نوع کتابخانه‌هاست. زمینه‌سازی برای طراحی و اختصاص صفحه‌های ویژه والدین و کودکان از اختصاصات و ویژگی‌های جالب توجه در این کتابخانه مجازی است.

در فصل ششم چگونگی انتخاب منابع در کتابخانه مجازی و رهنمودهای ارزشمند درون سازمانی در این محیط به طور اجمالی بیان می‌شود.

در فصل هفتم ارائه کتابخانه مجازی روی وب و نیز چالش‌های رودررو با این مسئله بررسی می‌شود. نمونه آزمایشی انتشار یافته در وب، و ویرایش‌های نهایی طرح اولیه کتابخانه مجازی میدهاسون به مرور ارزیابی می‌شود

اقدام مترجمان برای ترجمه این اثر به زبان فارسی با توجه به کمبود منبع در این حوزه نیز در خور تحسین است. این اثر و ویرایش‌های بعدی آن می‌تواند زمینه‌های فکری مورد نیاز در طراحی و نگهداری کتابخانه‌های مجازی را برای خوانندگان و مخاطبان خود فراهم آورد.

در مجموع به نظر می‌رسد خواننده‌ای که پیش‌زمینه ذهنی درباره کتابخانه مجازی داشته باشد با خواندن این اثر می‌تواند به صورت مختصر و مجمل با طراحی و نگهداری و ارتقاء کتابخانه مجازی به صورت گام به گام آشنایی بیشتری یابد.

وب، توصیه‌ها و رهنمودهایی برای طراحی فیزیکی سایت، مدیریت، راهبری، چگونگی استفاده، نگهداری و خودکارسازی در کتابخانه‌های مجازی آورده شده است. ده پیشنهاد برای نوشتن متون فرامتن ارائه شده در این فصل هر چند به نظر نویسندگان چندان هم کامل نیست، اما به نوبه خود می‌تواند در خور توجه و

و راهکارهای چالش‌های موجود ارائه می‌گردد.

در فصل هشتم مباحث مربوط به نگهداری کتابخانه مجازی مطرح می‌شود. جزئیات فنی مربوط به مدیریت سایت و به شیوه‌های جلوگیری از نفوذهای غیرقانونی که چالش‌های رودرروی کتابخانه‌های مجازی هستند، اشاره می‌شود.

در فصل نهم ارتقاء کتابخانه‌های مجازی به مثابه اصلی اجتناب ناپذیر مطرح می‌شود. استانداردهای توسعه وب و راهکارهای ایجاد سایتی با کیفیت و مجهز به فناوری‌های روزآمد مباحث مدنظر پدیدآورندگان کتاب در این بخش بوده است.

به نظر می‌رسد نویسندگان این کتاب تلاش کرده‌اند کتابی در خور توجه کتابداران و بایگان‌ها تهیه کنند اما چنین نیست که دیگر افراد و متخصصان و علاقه‌مندان حوزه طراحی‌های رقوم‌بی‌نیاز از مطالعه این اثر باشند. از آنجا که این کتاب حاصل یک تجربه عملی و کاربردی است، به نظر می‌رسد مطالعه آن بتواند برای علاقه‌مندان این حوزه راهنمایی مناسب به منظور طراحی و راه‌اندازی مجموعه کتابخانه‌های مجازی باشد.

نقد و بررسی کتاب

یک‌دست نبودن و ناهمگون بودن برخی اطلاعات موجود در صفحه‌های آغازین کتاب از نکاتی است که توجه خواننده را جلب می‌کند. برای مثال نام فردریک استیلو به مثابه ویراستار اصلی ذکر شده است و هیچ نامی از افراد دیگری که در تهیه اثر دخالت داشته‌اند، در صفحه‌های عنوان و حقوق نیامده است در حالی که فقط در پیشگفتار مترجمان اشاره شده است که افراد دیگری همچون ادوارد جی. روئو، لیندا کراو، یوشا کوهن و دیگران در نگارش این کتاب نقش داشته‌اند. همین مطلب درباره نام انگلیسی اثر نیز صدق می‌کند در حالی که اصولاً آوردن نام کامل کتاب و نام پدیدآورندگان در صفحات آغازین کتاب ترجمه شده امری ضروری و بدیهی است.

با نگاهی به روی جلد، نام مهدی علیپور حافظی را، در نقش یکی از مترجمان اثر، قبل از نام دیگر مترجمان می‌بینیم در حالی که در فیبا و همچنین در صفحه عنوان کتاب نام یعقوب نوروزی قبل از نام دیگر مترجمان

مشاهده می‌شود.

در رو و پشت جلد کتاب، نشر قو ناشر اثر معرفی شده در حالی که در فیبا به همکاری نشر چاپار در انتشار کتاب نیز اشاره شده است. در حالی که نشانی و مشخصات نشر قو در صفحه حقوق آورده شده ولی از نشانی و مشخصات انتشارات چاپار هیچ اثری نیست. قیمت کتاب در صفحه حقوق دوهزار تومان و در پشت جلد دوهزار و چهارصد تومان درج شده است. به نظر می‌رسد اگر فهرست‌هایی همچون فهرست کادرها و تصاویر در انتهای کتاب و همراه با نمایه‌ها می‌آمدند و پیوستگی میان فهرست مندرجات و متن رعایت می‌شد، صفحات آغازین نمود جالب‌تری می‌یافتند.

بررسی تصادفی فهرست تصاویر و فهرست کادرها از لحاظ انطباق جاینها با تصاویر و کادرها در داخل متن نشان‌دهنده آن است که در این فهرست همه جاینها به درستی به تصاویر و کادرهای مرتبط ارجاع داده شده است. در ترجمه فارسی اثر تعداد ۵۷ تصویر و ۶۳ کادر مشاهده می‌شود که معمولاً تصاویر موجود مکمل توضیحات متنی هستند و کادرها نیز در بعضی موارد دارای اطلاعات تکمیلی و اضافی و در بعضی موارد هم در بردارنده اطلاعاتی خاص و در استمرار موضوع مورد بحث در متن هستند. در بعضی موارد کادرها عنوانی همچون (تصویر ۴-۳) دارند در حالی که این کادر دارای اطلاعات متنی است و هیچ نشانه‌ای از تصویر در آن دیده نمی‌شود.

گاهی به کار بردن عین معادل‌های لاتین مفهوم را بهتر از ترجمه آنها به فارسی می‌رساند. برای مثال گاهی کلمه‌ای عیناً به فارسی برگردانده شده است مانند نت ایکویت وب (صفحه ۷۲)، ریز برنامه‌های سی. جی. ای (صفحه ۲۱۰) و یا بسته وارویک (صفحه ۲۰۵) و گاهی نیز معادل لاتین عیناً آورده شده است مانند *tucows* (صفحه ۱۹۱)، *Hot metal pro* (صفحه ۱۵۶) و *Net Objects Fusion* (صفحه ۱۵۲). از طرف دیگر گاهی معادل فارسی در متن آورده شده است اما در مواردی که به نظر می‌رسد اشاره به معادل انگلیسی در پانویس می‌تواند مفید واقع شود، معادل لاتین برای آگاهی بیشتر خواننده در پانویس نیامده است برای مثال آوردن معادل لاتین واژه‌هایی همچون مسیر یاب‌های الکترونیکی

(صفحه ط) و یا معادل واژه کلیدهای مسیریابی می‌توانست ذهن خواننده را با این کلمات نامأنوس بیشتر آشنا کند تا بتواند مفهوم آن را دست کم در منبع دیگری جستجو کند.

در بعضی موارد نیز اشتباه‌های نگارشی و دستوری مشاهده می‌شود که به نمونه‌هایی از آنها در زیر اشاره می‌شود. برای مشخص کردن کلمات اشتباه، زیر آنها خط کشیده شده است:

صفحه ۶۵: «همچنانکه نشریه «پی سی» به عملکرد سی سی سیفیان را در شماره ۸ آوریل ۱۹۹۷ اشاره می‌کند...»
صفحه ۴۳: «مدیر باید مطمئن باشد که شرکایش طرح‌هایی مناسب برای ارتباط و گردآوری اسناد را دارند.»

صفحه ۲۰: «نسل جدید نیاز به هضم این تغییرات در راستای حقوق طبیعی خود هستند»

صفحه ۲۵ پاراگراف اول: «منطق حکم می‌کند که به جای پرداختن به ظاهر، آنها را به حد کافی قابل فهم در نظر گرفت.»

صفحه ۱۸ پاراگراف دوم: «آغاز چاپ تهدیدی... جالب اینکه، جنسیت و بیشتر از آن مخالف با مذهب در حال حاضر هدف اصلی کسب و کار مطرح شد...»

علی رغم اظهار تأسف برخی صاحب‌نظران مثبت‌نگر، مطالعه بی‌برنامه گسترش یافته است.»

صفحه ۲۹ ذیل تیتیر: «در فرامتن بنویسید و به همان شکل چاپ کنید» آمده است که: «...اما نوشتن صفحات وب به مهارت‌های گوناگونی نیاز دارد و به کار گرفتن همان مهارت‌ها برای چاپ احساس خوبی را به دست نمی‌دهد.»

صفحه ۴۱ کادر مدیریت تخمین: «... مدیریت تخمین جدیدی است که به پیش‌بینی‌های ارائه شده یا به ... اطلاق می‌شود.»

در بعضی صفحات حروف چاپی در متن سایه‌دار است برای مثال در صفحات ۳۴، ۳۵، ۴۳، ۴۶ و ۴۷ حروف، دارای سایه هستند که در هنگام مطالعه باعث خستگی چشم می‌شود.

مطابقت نداشتن فاعل با فعل نیز از مواردی است که در برخی قسمت‌های کتاب دیده می‌شود از آن جمله: در صفحه ۵۳ زیر تیتیر «انتخاب اعضای تیم» این‌گونه آمده است: «پروژه وب بخشی از وظایف گسترده مدیریتی به شمار می‌رفتند...»

صفحه ۲۵ در کادر ۱- یادداشت مرور: «شخص باید پیدایش احتمالی قواعد ساختارهای... در مرور پیش‌بینی کنید.»

از نظر نگارشی آوردن جملات شرطی به شکل «اگرچه...، اما...» نادرست است. نمونه‌هایی از کاربرد این شیوه نادرست در زیر آمده است:

صفحه ح پیشگفتار: «هر چند راهنمای... اما...»
صفحه ۳۷ زیر تیتیر «برداشت نهایی» این عبارت آمده است: «اگرچه ممکن بود... ولی آموزش...» و نیز در همین صفحه عبارتی به این صورت آورده شده است: «اگرچه میزان اطلاعات فنی... اما نرم‌افزارهای جدید...»
صفحه ۵۳ پایین تیتیر «چه کسی؟» این عبارت آمده است: «اگرچه ما در محدوده کشورها... اما مخاطب اولیه ما...»

نکته‌ای که در پایین صفحه ۱۶۳ مشاهده می‌شود، خواننده را سرگردان می‌کند. در این صفحه بعد از یک فاصله نسبتاً زیاد جمله‌ای در یک خط آورده شده است که ناقص است و هیچ مفهومی را نمی‌رساند و باعث سردرگمی خواننده می‌شود.

برخی تصاویر آورده شده در متن کتاب کیفیت مناسبی ندارند برای مثال می‌توانید به تصاویر ۷-۹ و ۷-۱۱ نگاه کنید. شماره‌های پانویس‌ها بهتر است به انگلیسی آورده شوند. کلمات انگلیسی و نشانی‌های انگلیسی در متن فارسی چندان جالب به نظر نمی‌رسند. به راحتی می‌توان با ارجاع پانویس به انتهای فصل از ازدحام بیش از حد این کلمات در متن فارسی جلوگیری کرد. برای مثال در

شماره‌های پانویس‌ها بهتر است به انگلیسی آورده شوند. کلمات انگلیسی و نشانی‌های انگلیسی در متن فارسی چندان جالب به نظر نمی‌رسند. به راحتی می‌توان با ارجاع پانویس به انتهای فصل از ازدحام بیش از حد این کلمات در متن فارسی جلوگیری کرد.

به نظر می‌رسد یکی از وظایف ویراستاران فنی، تشریح و توضیح واژه‌های فنی است که نیازمند تفسیر است به گونه‌ای که ذهن خواننده ناآشنا به مفهوم برخی واژه‌ها و اصطلاح‌ها، فرصت آشنایی با این مفاهیم را پیدا کند. در ترجمه این اثر مشاهده می‌شود که در برخی موارد بعضی واژگان نیازمند توضیح ویراستار فنی و یا حتی مترجم است در حالی که هیچ توضیح یا اشاره اجمالی به این واژگان نشده است از آن جمله می‌توان به واژه Miller Number اشاره کرده بدون هیچ توضیحی در متن به آن اشاره شده است.

انتخاب عنوان مناسب «راهنمای ایجاد کتابخانه مجازی» به جای معادل انگلیسی “How-to-do-it Manual for librarians” برای این اثر توسط مترجم آن با توجه به محتوای اثر که در عمل نوعی راهنما محسوب می‌شود، همخوانی عنوان با محتوا را بیشتر کرده است و عنوان کتاب را کلیدی برای بازتاب محتوای متن قرار داده است.

به نظر می‌رسد موارد نام‌برده و مواردی که ممکن است ذکر نشده باشند به آسانی در ویرایش‌های آینده اثر توسط مترجم قابل اصلاح است. در مجموع نیز می‌توان گفت که صرف نظر از برخی موارد، ترجمه فارسی این کتاب دارای شیوایی و روانی مناسبی است. بهره‌گیری از کلمات مأنوس و ساده برخلاف بهره‌گیری از برخی واژه‌های نامأنوس از ویژگی‌های دیگر ترجمه این کتاب به زبان فارسی است.

به نظر می‌رسد یکی از وظایف ویراستاران فنی، تشریح و توضیح واژه‌های فنی است که نیازمند تفسیر است به گونه‌ای که ذهن خواننده ناآشنا به مفهوم برخی واژه‌ها و اصطلاح‌ها، فرصت آشنایی با این مفاهیم را پیدا کند. در ترجمه این اثر مشاهده می‌شود که در برخی موارد بعضی واژگان نیازمند توضیح ویراستار فنی و یا حتی مترجم است در حالی که هیچ توضیح یا اشاره اجمالی به این واژگان نشده است.

صفحه ۳۵ نشانی سان میکروسیستم در متن کتاب آورده شده است در حالی که در انتهای کتاب نیز در بخشی به نام وب‌شناسی مجدداً همین نشانی را آورده است و به نظر می‌رسد که اشاره آن در پانویس بهتر از آوردن آن در متن باشد.

استفاده از برخی کلمات دارای معادل مبهم یا نامفهوم باعث شده است تا علاوه بر تأثیر بر روایی و خوانایی متن، خواننده دچار سردرگمی شود.

برای مثال در صفحه ۵۴ پاراگراف دوم جمله زیر مشاهده می‌شود:

«خوشبختانه سیستم کتابخانه‌ای میدهاسون ائتلاف استواری با علاقه‌مندی برای گسب اطلاعات شده است.»

همین‌طور در صفحه ۳۳ پاراگراف دوم این جمله آمده است:

«عنوان در مرکز یا سمت چپ بالای صفحه قرار می‌گیرد مثل شناسه و نمایشگر عمده طراحی عمل می‌کند. شناسه می‌تواند بزرگتر از آنی باشد که بر روی تمام صفحه باز شده است، حتی زمانی که فضای کافی برای بلوک کوچکتر با اطلاعات روایی وجود داشته باشد.»

اقدام مترجم آن برای ترجمه این اثر به زبان فارسی با توجه به کمبود منبع در این حوزه نیز در خور تحسین

است. این اثر و ویرایش‌های بعدی آن می‌تواند زمینه‌های فکری مورد نیاز در طراحی و نگهداری کتابخانه‌های مجازی را برای خوانندگان و مخاطبان خود فراهم آورد. در مجموع به نظر می‌رسد خواننده‌ای که پیش‌زمینه ذهنی درباره کتابخانه مجازی داشته باشد با خواندن این اثر می‌تواند به صورت مختصر و مجمل با طراحی و نگهداری و ارتقاء کتابخانه مجازی به صورت گام به گام آشنایی بیشتری یابد.

